

VADRÓZSÁK

ERDÉLYI NÉPHAGYOMÁNYOK

KRIZA JÁNOS

 MÁSODIK KÖTET

KOLOZSVÁR

KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG

2013

Kriza János

VADRÓZSÁK

Erdélyi néphagyományok

Második kötet

Kriza János és gyűjtői körének szétszórt hagyatékát összegyűjtötte,
szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közléteszi
Olosz Katalin

Kriza János Néprajzi Társaság

Kolozsvár, 2013

Kiadja a KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
400162 Kolozsvár, Croitorilor (Mikes) u. 15.
telefon/fax: +40 264 432 593
e-mail: kriza@mail.dntcj.ro
www.kjnt.ro

© Kriza János Néprajzi Társaság, 2013
© Olosz Katalin, 2013

A kiadvány a KJNT *Az erdélyi és a moldvai magyar balladatár összeállítása és megjelentetése* (4330/0059) című projektjének keretében készült.

A kötet megjelenését támogatta:

Borítóterv és tipográfia:
Könczey Elemér

Számítógépes tördelés:
Sütő Ferenc

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KRIZA, JÁNOS

Vadrózsák : Erdélyi néphagyományok / Kriza János. -
Cluj Napoca : Kriza János Néprajzi Társaság, 2013

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-8439-68-9

398(=511.141)(498)

Készült a kolozsvári GLORIA és IDEA Nyomdában
Igazgató: Nagy Péter

TARTALOM

Előjáróban	13
Történet egy százötven évig készülő könyvről.	17
1. 1862 – a fordulat éve	17
2. Küzdelem a második kötetért	25
3. Kriza hagyatéka a <i>Székegyföldi gyűjtésben</i>	41
4. Kriza János hagyatéka az összesítő válogatásban	55
5. Kriza János hagyatéka a <i>Vadrózsák</i> mostani második kötetében	63
A sajtó alá rendezés szempontjai és problémái	91
I. BALLADÁK, DALOK	99
Balladák és epikus énekek.	100
I. Mágikus-mitikus balladák	100
[Elindula három árva].	100
II. Szerelmi balladák	101
Szép Ilona	101
Harmat	102
Kevély Ugron János	103
Ihon nevelkedék	103
Árva gilicéről	104
Biró szép Anna	105
Biró szép Anna	107
Biró szép Anna	110
Kis Júlia	113
[Érik a szöjlő].	114
Homlodi Susánna	115
Az elhullatott gyöngykoszoru	118
Szabó Orsik	119
Szabó Orzsika	121
Magyarósi Tamás.	124
Ballada Fejér Annáról és Lászlóról	125
[Fogarasi István].	127
III. Családi balladák	129
Barcsai.	129
Molnosi Jánosné	131
Molnár Anna	132
Molnár Anna	134
Szabó szép Ilona	136
[Verje még az isten aszt az apát, anyát]	138
Kis Gergő Istvánné	139

Küsgergő Istánné	140
Kicsi nemes legény	142
A megétett János	143
[Jere haza édes apám]	145
IV. Társadalmi konfliktusok	146
Biró Kata	146
Betlen Anna	147
Szép Lilia	149
Szép Júlia	152
V. Történeti balladák, vitézi-, bujdosó- és rabénekek, históriás énekek	154
[Hát a szegény Ebesfalva]	154
Legendadal	161
A mádэфalvi veszedelemről	163
Az Etédi Romlás 1792	163
Dáncsics Dávid	166
Dancsuj Dávid	166
[Mi piroslik ott a síkon távolban]	167
[Váradí]	168
Szenháromság romlása	169
[Véremmel irattam]	170
Katonaságra unt székely	172
Szász telep Erdélyben	173
Vajda asztala	174
VI. Hósi énekek	176
Kerekes Izsák	176
[Midón fogván estek két magyar urfiak]	178
[Tizenhat esztendős voltam]	180
VII. Sirató- és balesetballadák	181
[Szakácsi Gyuri]	181
[Györbíró Áron]	181
Biró Aron	182
Szeredai falu végen	183
[Dömötörfali temető]	184
Ugyan a Juczi bucsuversei	184
VIII. Büntényballadák	187
Gál Ferus, Gál Gáspár	187
[Mind megyen, mind megyen]	188
IX. Tréfás és csúfolódó balladák, epikus énekek	190
Egy kis gúnyének	190
Miklós urfi	190
Miklós urfi	191

Miklós urfi	192
János urfi	193
Sári néni.	195
[A szép Asszony meszsze lát]	195
[Sári asszony be beteg]	196
[Kis Katicza beteges].	197
Kicsi Ziga Ferkó mint bánt lovával?	198
Özveggy Makó Istvánné leánya Panna	199
Szegény Dongó	200
Népdalok	201
I. Szerelmi dalok	201
Ne küldj, rózsám, aratóra	201
Sötét pej paripám	201
Köszönöm, édesem.	202
Este vagyon, szürkül bé	203
Elment a madárka	203
Elment a galambom	204
Bár csak én addig ne sirnék	205
Istenem, mi lelt engemet	206
Szerethetnél engem	207
Ha elmégysz is, járd békével	208
Nem hittem volna felőled	208
Nem átkozlak, nem szokásom	209
A te szép két szemed, csillagoknak fénye	210
Ki az ő édesit igazán szereti	210
Bohó az, a ki búsul	211
Kapum előtt nincsen árok	211
Ide ne jöjj, mert nem kellesz	212
Árok, árok, be mély árok	212
Kimentem a hegyre	213
Szénmártoni köves patak	214
Gyérén vették a kendérünk	214
Hat ökre gazduramnak, ösztövér	215
Magoss a dössi temető.	216
Edes falum határa	217
Virágos kenderem	219
El éget a réten a nád	220
Nem hittem én de már hiszem	221
Bé fagyott a tó	221
Én el megyek Pest várossa felé	222
Lágy a kenyér piritani nem lehet	222
Csak azért szeretem falu végén lakni.	222

Hajja huja rezedá	223
Kiöntött a Feketeügy a rétre.	224
Olvad a hó – tavasz akar lenni	224
Rezes bicska, rezes kés.	225
Más faluban jártam az este	225
Esik eső a haraszton	226
Veres bársony sűvegem	227
Estve ne jöjj rózsám hozzám	227
Tiéd voltam édes rózsám	228
Elment, elment az én párom	228
Nézz ki rózsám ablakodbul	229
Lehullott a fehér rózsá levele	230
Ne sírj rózsám, ne könyezz	230
A betyárnak temploma a pincze	231
Czifra szűröm szegre van akasztva	232
Száraz ágon bús gelicze turbékol	233
Ágas bogas a diofanak ága.	233
Küsmöd vize mely zavaros	234
II. Házassító dalok	235
Haj haj porzsománt	235
Jere rózsám szőlőhegyre	235
Három bokor saláta	236
Pálfiné asszony káposztát főz	236
Soha sem tartottam égy virágnál többet	237
Haj fürgescském, fürgescském	238
Upá czupá fél-tekenyő	239
Tűz villog, nap rogyog	240
III. Katonadalok	241
Aj be boldog az az édes Anya	241
Bucsudal	241
Az Olt vize folydogál	243
Kossuth Lajos azt izente.	244
Sirtál anyám egykor értem	244
IV. Panaszdalok	246
Este felé jár az idő	246
Egy vén ember bánattyában.	246
Ifju legény vagyok el-elszomorodom.	248
A mi engem vidíthatna.	250
V. Tréfás- és gúnydalok	251
Meghót az én nagyapám.	251
Az én anyám káposztát főz	251
Hála neked nagy uristen.	252

Nem hiszek kendteknek, hugom asszony	252
A hajam kezdett őszülni	253
Léányvásár	253
Az én macskám férjhez akar menni	254
Kolozsvári szép fellegvár	254
Fejik a fekete kecskét	254
Nincs udvarhelyt olyan asszony	255
Van szeretóm nékem Máris	255
Azt akarnám a vén aszszony.	256
Téj turo tejfel	256
Ha meghalok, meghalok.	257
Nincs szebb madár a fecskénél	259
Kis szekeres, nagy szekeres	259
Rokkás Dal (fonó dal)	260
VI. Bordalok	263
Nem vagyok én utolsó	263
Háj duj, duj az élet	263
Kincsem violám csillagom.	264
Kincsöm violám csillagom.	265
VII. Vegyes dalok	266
Mít keressz szarka a szemétben.	266
Hol vagyon hol, hol vagyon hol	267
Álom esett a szemembe	268
Bánom én a házasságom.	269
Jánk nótája	269
VIII. Gyermekdalok	271
Székely bölcsődal	271
A pütkösti rózsa	271
Kara héja, héja	272
II. TÁNCSZÓK, MONDÓKÁK, RIGMUSOK	273
Táncszók	274
Tiboldi István: Előzmény. A Táncz-Mondókákra	274
Tiboldi István : [Táncmondókák]	280
Ujabban gyűjtött Tánczmondókák mult éven küldöttek mellé útasítva.	280
[Udvarhelyszéki táncszók]	359
Tánczmondókák (oláhfalván[!])	361
Kriza János táncszó-közleményei	363
Mondókák, rigmusok	368
Mondókák.	368
Gyermekversikék.	368

Gyermekek elme futtato versikéi	369
Rigmusok	370
Fogfájás ellen Urusság	370
Gunyvers	371
Fel iratu vers házgerendán	371
Bukuresti bót	372
Tuss	373
III. TALÁLÓS MESÉK.	375
Puczkok Gecki bá találós meséi	376
Krizsa János: Találós mesék. Székelységiek	377
IV. KÖZMONDÁSOK, SZÓLÁSOK.	379
Tiboldi István: Népmondák, Szóejtések s egyéb mondatok	380
[Tiboldi István]: Közlő néhány év alatt többszámú népmondát s tájszót küldvén a felszollító urhoz, most ez úttal az okból csak e keveset leve szerencsés az illető helyre küldhetni	461
Ürmösy Sándor: Példa beszédek és elmés mondák.	466
[Krizsa János: Közmondások]	469
[Krizsa János: Közmondások, szólások]	472
[Krizsa János: Közmondások]	478
Krizsa János: Közmondások. Székelységiek	480
V. ÜNNEPEK, SZOKÁSOK	483
Lakodalom	484
Ürmösy Sándor: Menyegzői Innepély	484
Ürmösy Sándor: [Töredék a kontyolóról és a menyasszonytáncról]	490
A lakodalom költészete	491
Vendégek felett	491
Menyegzői Rigmus	492
Más Rigmus.	494
[Veszekedő vers]	494
Ismét menyegzői	496
Naptári ünnepek	501
[Ürmösy Sándor : Húsvéti és pünkösdi népszokások].	501
Nagy Mózes: Az ujj házaspárok tiszteletére minden karácson első napján estve mondandó Ének	505
VI. HIEDELMEK, BABONÁK	507
[Barabás Sándor] : Babonák	508

Kriza János: Mit álmodnak a székelyek?	521
[Ürmösy Sándor: Álmac]	525
VII. NÉPSAJÁTSÁGOK	527
Szólásmódok	528
Kriza János: Székely szólásmódok	528
Kriza János: Szólásmódok. Székelységiek	529
Kriza János: Szólásmódok. Háromszékiek	534
[Szólásmódok]	538
Nyelvsajátságok	539
Kriza János: Székely nyelvsajátságok	539
Kriza János : Párbeszéd. Székelységi	541
Kriza János: <i>Magánbeszéd</i>	542
Kriza János: Székelyföldi káromkodások és átkok	542
Gálfalvi: Példabeszéd	543
Nagy Lajos: Részeges és felesége	544
Helynevek, családnevek	545
Kriza János: Helynevek. Marosszéken	545
Kriza János: Helynevek. [Udvarhelyszéken]	556
Kriza János: Gúnynevek.	560
Kriza János: Családnevek	561
Helynevek Nagy-Ajta helységében	561
Kriza János: Helynevek	562
Gálfalvi István: [Helynevek, családnevek Ürmösről].	564
[Zsombori névadási szokások]	566
Tájszók	567
Kriza János: Tájszók és sajáttságok. Székelységiek	567
Kriza János: Tájszók. H á r o m s z é k i e k	569
Kriza János: Székely tájszók	570
Tiboldi István: Nehány Tájszó s még valami olyanforma	572
Filep Elek: <i>Székely szólásmódok és szók</i>	574
Filep Elek: [Tájszók]	574
Kriza János: Mester műszók. Takács mesterség. A székelyeknél	575
Válaszok, magyarázatok	576
Kriza János válaszai a <i>Magyar Nyelvőr</i> ben feltett kérdésekre a „Választ kaptunk” rovatban	576
Kriza János írásai a <i>Magyar Nyelvőr</i> „Helyreigazítások, magyarázatok” és az „Idegen csemeték, Fattyú hajtások” rovataiban.	581

VIII. MAGYAR NÉPCSOPORTOK ERDÉLYBEN.	583
Ürmösy Sándor: [Töredék a szász földi és vármegyei magyarokról]. . .	584
Ürmösy Sándor: A szász birtokokban létező magyarok reformáltatásuk a Lutherana Vallásra	587
Ürmösy Sándor: Ezen lutherana magyar megyek mostani helyzetük	588
Ürmösy Sándor: A Brassó vidéki, vagy is a Barcsasági[!] Lutheránus magyarok.	591
Ürmösy Sándor: [Szeben-, Megyes-, Kő halom Széki, Besztercevidéki lutheránus magyarok]	592
Ürmösy Sándor: Magyartelep a szász honba	593
Ürmösy Sándor : Utazási töredék	594
Ürmösy Sándor: Székellymagyar Szombatosok Erdélyben.	597
IX. JEGYZETEK	611
Balladák és epikus énekek.	612
Népdalok	643
Táncszók	653
Rigmusok, mondókák	655
Találós mesék.	656
Közmondások, szólások	656
Ünnepek, szokások	662
Hiedelmek, babonák	664
Népsajátságok	668
Magyar népcsoportok Erdélyben	670
X. FORRÁSOK, IRODALOM	673
Források.	674
Kéziratos források	674
Nyomtatott források	696
Irodalom	703
XI. MUTATÓK	715
Szójegyzék	716
A kötetben használt rövidítések és jelek.	730
Személynévmutató.	731
Földrajzi nevek mutatója	737
XII. MELLÉKLETEK	743
Rezumát.	766
Abstract	769

ELŐLJÁRÓBAN

Kriza János szavával élve „nem minden remegés nélkül” indítom útjára ezt a könyvet. A feladat sokrétősége, a kiadás feltételéül szabott szűk esztendőnyi idő rövidege, a Kriza-hagyaték feltáratlansága és rendezetlensége, a másfél évszázadon át hányódó-kallódó, legtöbbször névtelen és datálatlan kéziratok azonosítása, Krizához rendelése külön-külön is sokkal több időt igényelne ahhoz, hogy megnyugtató módon lehessen tisztázni a felmerülő problémákat, biztos és egyértelmű választ lehessen adni megannyi kérdésre és kételyre. És ez csak az első – nyilvánvalóan a legfontosabb és nélkülözhetetlen – lépés volt ahhoz, hogy kötetté álljanak össze egy szétszóródott hagyaték darabjai.

A sok utánajárást és körületekintést igénylő forrásfeltárást követően világossá vált, hogy egyetlen kötetbe nem fér bele a Kriza-hagyaték teljes anyaga. De az is világossá vált, hogy nem egyévi munkára szabott feladat a teljes hagyaték közreadása. Így született meg az a kompromisszumos döntés, hogy a *Vadrózsák* második kötete – Kriza János eredeti szándékától eltérően – nem az első kötetből kimaradt meséket-mondákat fogja tartalmazni, hanem mindazokat az egyéb folklórműfajokat, amelyek a népi prózához hasonlóan terjedelmi okok miatt ugyancsak kiszorultak a *Vadrózsák* első kötetéből, illetve a *Vadrózsák* megjelenése után kerültek feljegyzésre. A mesék-mondák pedig – abban a reményben, hogy előbb-utóbb anyagi fedezete és szöveggondozó szakembere is kerül a kiadványnak – egy harmadik kötetre maradnak.

A „leszűkített” második kötet több száz oldalra rúgó kéziratossá és nyomtatott forrásanyagának lemásolása újabb gondot jelentett és folyamatosan nem kevés szorongásra ad okot. Azon túl, hogy minden szöveget betűhű másolatban igyekeztem átírni, állandó gondot jelentett a különböző kézírások olvasatának pontossága, hiszen a kalligrafikus, jól olvasható írástól el egészen a Kriza János saját használatára papírra vetett hevenyészett feljegyzéseikig a legkülönfélébb kézírásokkal, a legkülönfélébb írásmódokkal, a helyesírás 19. századi gyakorlatának sokféleségével találtam szembe magamat.

A szövegmásolás menetét az is nehezítette, hogy a könyvtárak-kézirat-tárak nyári szünete miatt a források jó része kéthónapnyi időre hozzáférhetetlen volt számomra. Nem is készültem volna el a szövegek másolásával, ha ki nem segít a huszadik század technikai vívmánya: a szövegek digitális

másolásának lehetősége. Ennek köszönhetően tudtam itthoni körülmények között lemásolni a *Vadrózsák* második kötetének teljes szöveganyagát, hasznosítva a digitális kép olvasásának nagy előnyét, a szövegrészletek kinagyításának lehetőségét.

A digitális másolatoknak vitathatatlan előnyük mellett azonban hátrányuk is van. Nem érzékelhető rajtuk a papír minősége, színe, a tinta színének árnyalatnyi változása, s ennek következtében sok esetben az sem látszik világosan, hogy utólag betoldott lapról, véletlenszerűen társított, esetlegesen összekötött kéziratívekről van-e szó, vagy egy folyamatosan írt szöveggel van dolgunk. A források feltárása során – jóllehet akkor minden egyes kéziratot töviről hegyire megvizsgáltam, feljegyzéseket készítettem a kézirat szerkezetéről, tartalmi összetevőiről, a benne található kézirások jellegéről-minőségéről –, nem terjedhetett ki a figyelmem minden apró részletre, különösen, ha már csak az anyagfeldolgozás folyamán jöttem rá arra, hogy döntő tényező lehet egy utólag beszúrt megjegyzés, egy közbeiktatott idegen kézírású lap. Emiatt tehát szükségessé lett volna még egyszer kézbe venni az eredeti forrásokat. Erre azonban nem került sor, az utazással járó revízió sehogy sem fért bele az igencsak szűkre szabott időkeretbe.

Szorongásra ad okot az is, hogy a szövegek átírása közben alaposan megtréfált a technika ördöge. Már jól benne jártam a másolásban, mikor arra lettem figyelmes, hogy „jobbitó szándékkal” és igen hatékonyan működik közre a számítógép automatikus javító programja. Ezt a programot soha nem vettem igénybe, emiatt nem is tudtam létezéséről. Így hát most kellett megtanulnom, hogy régi szövegek írásakor tanácsos kikapcsolni, mert ha nem, menet közben folyamatosan és azonnal „javítja” a gépbe vitt szöveget. Visszamenőleg igyekeztem felülvizsgálni másolataimat, de túl sok időt nem fordíthattam arra, hogy szóról szóra összevessem újból a forrásul szolgáló kéziratot és a másolatot, következésképpen nem vagyok abban biztos, hogy minden olyan helyet megtaláltam, ahol a gép is közreműködött. (Többek között az olyan helyeket, ahol pont, felkiáltó jel, kérdőjel után a gép automatikusan nagybetűre javította a következő szó kezdését.)

A hátráltató körülményeket azonban sok emberi segítőkészség és segítség ellensúlyozta. Itt köszönöm meg Voigt Vilmosnak és Domokos Marianak, hogy használhattam a Kriza-hagyaték akadémiai kézirattárban őrzött részének digitalizált anyagát, melyet az ELTE Folklore Tanszékének egy 2006–2009 között folyó kutatása során készítettek el. (A kéziratok az NI 61252 számú, Voigt Vilmos professzor által vezetett, *Szövegfolklorisztika, filológia, történeti poétika. Folklórműfajok 19. századi magyar szöveggelgyűjteménye és értelmezése* című OTKA-kutatás keretében kerültek digitalizálásra.)

Hasonlóképpen itt köszönöm meg Benedek Katalinnak, hogy az MTA BTK Néprajzkutató Intézetének meseadatbázisából rendelkezésemre bocsátotta a Kovács Ágnes vezette mesekutató csoport által készített tartalommutató-kéziratokat és mindazokat az összesítő kimutatásokat, melyeket Kriza János mesehagyatékával kapcsolatosan közlésre előkészített.

Köszönet illeti Szakál Annát, aki önzetlenül rendelkezésemre bocsátotta megjelenés előtt álló dokumentumgyűjteményének, a Kriza János és gyűjtőhálózatának levelezését és más, a *Vadrózsák*kal kapcsolatos dokumentumokat tartalmazó kötetének kéziratát és teljes adatbázisát. Nemkülönböztetve azért is, hogy mindenkor készségesen segített a kiegészítő dokumentáció beszerzésében.

Köszönettel tartozom Gáspár Jolán Andrea írásszakértőnek, aki pusztán ügyszeretéből, minden ellenszolgáltatás nélkül segített a kézírások azonosításában vagy éppenséggel azok elkülönítésében.

És végül, de nem utolsósorban, itt köszönöm meg Pozsony Ferencnek eltökélt szándékát és sok rendbeli közbenjárását annak érdekében, hogy megszülethessen a *Vadrózsák* folytatása. Amint egykor Kriza Jánost Gyulai Pál „barátságos zaklatásai” ösztönözték és segítették a *Vadrózsák* elkészítésében, úgy engemet Pozsony Ferenc szívós elhatározása sodort a Kriza-hagyaték kutatásába. Különböztetve soha nem vágtam volna bele.

Mikor e sorokat írom, lehetetlen nem gondolnom arra, hogy kerek százötven évvel ezelőtt, 1862 őszén Kriza János is versenyt futott az idővel, hogy mihamarább napvilágot lásson a *Vadrózsák* első kötete. Október-, november-, decemberben készítette a kötet jegyzeteit, akkor írta nyelvjárássokról szóló tanulmányát, adta nyomdába a *Vadrózsák* utolsó íveit, s 1862. december 27-én tett pontot a kötet bevezetőjének végére. A *Vadrózsák* első kötete 1863 januárjának elején hagyta el a nyomdát.

Reménykedjünk, hogy az első kötet megjelenésének százötvenedik évfordulóját a *Vadrózsák* második kötetével ünnepelhetjük meg! És reménykedjünk abban, hogy a harmadik kötet megjelenéséig nem kell újabb másfél évszázadnak eltelnie!

Marosvásárhelyt, 2012. november 16-án

Olosz Katalin

Kriza János: *Vadrózsák* (*Trandafiri sălbatici*) Volumul al doilea

Volumul de față este restituirea unei datorii de un secol și jumătate: prezintă acel volum al doilea al colecției de folclor secuiesc *Vadrózsák* de Kriza János care nu și-a luat ființă până acum.

Primul volum al colecției *Vadrózsák* a apărut în ianuarie 1863. Inițial Kriza János a prevăzut doar un singur volum, dar încă în timpul redactării acestei colecții și-a dat seama că materialul folcloric adunat nu încapă într-un singur volum, publicarea unei părți considerabile a colecției (anumite specii de folclor, marea parte a basmelor populare adunate) necesită un al doilea volum.

Publicarea celui de-al doilea volum Kriza o prevăzuse chiar în anul 1863, dar condițiile materiale pentru scoaterea acestuia n-a reușit să le asigure. Astfel scoaterea volumului a fost amânată din an în an. Ideea însă n-a fost abandonată, Kriza se pregătea conștient la editarea celui de-al doilea volum: însușindu-i pe colaboratorii săi a continuat culegerea textelor folclorice stăruind asupra întregirii colecției cu texte adunate din zone necercetate, respectiv din specii de folclor slab reprezentate în primul volum. Astfel a acumulat un bogat material nou chiar și din acele specii de folclor, care au ocupat un loc de seamă în primul volum (balade, cântece, strigături etc.). Strădania lui însă n-a ajuns la bun sfârșit: a decedat în anul 1875 fără să-și vadă editată partea a doua a colecției *Vadrózsák*.

Moștenirea de folclor a lui Kriza János a fost luată în îngrijire de Societatea „Kisfaludy” din Budapesta. În „Colecția de folclor maghiar” (*Magyar Népköltési Gyűjtemény*) a acestei societăți a apărut în anul 1882 un volum colectiv sub titlul *Székelyföldi gyűjtés (Culegere din secuime)* în care, pe lângă materialul folcloric al culegătorilor Benedek Elek, Sebesi Jób și Orbán Balázs a fost prezentată și „moștenirea” lui Kriza János. Deși capitolul consacrat acestei moșteniri părea prea modestă și dezmembrată, atât contemporanii cât și posteritatea a dat crez afirmației celor doi redactori de prestigiu ai cărții (Gyulai Pál și Arany László) care au declarat că din moștenirea lui Kriza au selectat tot ce merita să fie publicat. În urma acestei declarații acea parte modestă a volumului *Székelyföldi gyűjtés* care cuprindea 29 de balade, un număr foarte modest de cântece (32) și în total șapte basme și legende a fost considerată și acceptată ca cel de-al doilea volum al colecției *Vadrózsák*, iar în consecință problema editării integrale a moștenirii lui Kriza a fost dată uitării, nimeni nu s-a ocupat cu aceasta, ca și cum nimeni n-a încercat să caute manuscrisele moștenirii.

Au trecut aproape șapte decenii, când în anul 1949 printr-un hazard norocos a fost regăsită moștenirea lui Kriza, depozitată încă în anii '80 ai secolului al 19-lea în pivnița Academiei Maghiare de Științe din Budapesta, și uitată complet. Manuscrisele deteriorate de praf și mucegai, rătăcite printre miile de documente ale Societății „Kisfaludy” au fost selectate, aranjate și prelucrate de Gergely Pál, directorul adjunct al secției de manuscrise a Bibliotecii Academiei Maghiare de Științe, descoperitorul aceluși fond nearanjat al manuscriselor Societății „Kisfaludy”. Ivirea neașteptată a moștenirii lui Kriza a dat prilejul la scoaterea unei ediții selective din culegerile lui, realizată sub redactarea lui Gergely Pál și Kovács Ágnes. În cele două volume ale acestei publicații au fost selectate piesele cele mai reprezentative din *Vadrózsák* și din *Székelyföldi gyűjtés* acestea fiind completate într-o parte mai modestă din manuscrisele recent regăsite. Având în vedere intenția Academiei Maghiare de Științe de a realiza o ediție critică și completă din opera folclorică a lui Kriza János, culegerea *Székely népköltési gyűjtemény* (Culegere de folclor secuiesc) apărută în anul 1956 nu și-a asumat sarcina unei publicații științifice, era destinată unui public larg de cititori, în consecință nu cuprindea nici un fel de aparat științific. Din păcate ediția critică n-a fost realizată, iar cu moștenirea lui Kriza doar temporar s-a ocupat Kovács Ágnes care, luând în evidență și tipologizând basmele și poveștile acestea a completat cu ele *Catalogul basmelor populare maghiare*. Tot ea a scos în anul 1961 un volum pentru tineret din basmele publicate și inedite din colecția lui Kriza.

S-a scurs din nou o jumătate de secol, până când problematica moștenirii lui Kriza iarăși a ieșit la suprafață. În anul 2011 Pozsony Ferenc, președintele Asociației Etnografice „Kriza János” a ridicat ideea editării celui de-al doilea volum al colecției *Vadrózsák*, găsind totodată și izvoare financiare pentru publicarea volumului. În urma acestor împrejurări favorabile s-a început deștăinuirea moștenirii răzlețite și descompletate a lui Kriza: luarea în considerație a manuscriselor inedite de la secția de manuscrise a bibliotecii Academiei Maghiare de Științe și adunarea publicațiilor împrăștiate din periodicele vremii. În cursul documentării au fost descoperite acele manuscrise necunoscute până-n prezent care, în 1882 au stat la baza întocmirii volumului *Székelyföldi gyűjtés* și care, fiind desprinse din fondul de bază a moștenirii au ajuns printr-un traseu ciudat la secția de manuscrise a bibliotecii Muzeului Etnografic din Budapesta.

În urma cercetărilor a ieșit la iveală că moștenirea folclorică a lui Kriza János este atât de voluminoasă, încât nu poate fi tipărită într-un singur volum. Astfel am recurs la o soluție intermediară: volumul doi al colecției *Vadrózsák* va fi consacrat tuturor speciilor folclorice și descrierilor etnografice, cu excepția basmelor și legendelor care vor apare într-un volum separat.

Editarea colecției de texte folclorice și descrieri etnografice aflate sub semnătura lui Kriza János este destinată să devină o sursă documentară. N-am stăruit asupra unei ediții critice, dar textele sunt redată literă cu literă, volumul

conține un consistent studiu introductiv despre istoricul și reconstituirea volumului doi al colecției *Vadrózsák*.

În aparatul de note, cititorului i se oferă informații despre izvoare, despre identificarea culegătorilor, despre problemele teoretice și practice întâmpinate în publicarea textelor, despre raporturile folcloristico-etnografice ale bazei documentare a volumului, variante folclorice și filologice, despre corelațiile dintre ele.

Nomenclatorul de persoane și localități înlesnește orientarea în volum, iar cele câteva fotografii asigură cunoașterea manuscriselor și eventuala identificare a culegătorilor.

Kriza János: *Vadrózsák [Wild Roses]* Volume II

Our volume settles a one and a half century score: it offers to the reader the second and unpublished volume of Kriza János' *Vadrózsák*, a classic collection of Szekler folk poetry.

The first volume of Kriza János' Szekler folk poetry collection left the printing-machine in January 1863. Originally Kriza intended to publish one single volume, but already during the editing process it had become obvious that the whole material would not fit into one volume, but it would need two or maybe even three volumes. Besides the fact that several folklore genres had no place at all within the first one, most of the collected folk tales were also left out.

Kriza János thought that the second volume could follow the first one already in 1863, but he was not able to raise the necessary funds, therefore the date of the second volume's publishing was continuously postponed. In the meantime Kriza had continued his collecting work, completing his material not only with missing genres and material from newer geographic areas, but also with new pieces of the first volume's representative genres (ballads, tales, shoutings). But his efforts gained no reward, as at the moment of his death in 1875, the second volume of *Vadrózsák* was still unpublished.

His legacy was given into the custody of Kisfaludy Society in Budapest, and in the series of this society, entitled Magyar Népköltési Gyűjtemény [Hungarian Folk Poetry Collection], the third volume – *Székelyföldi gyűjtés [Szeklerland Collection]*, 1882 – included a small part of his collections along with the materials collected by Benedek Elek, Sebesi Jób, and Orbán Balázs. Although the Kriza-chapter of this volume was visibly short and missing some genres, due to the name of editors Gyulai Pál and Arany László, the contemporary folk as well as those of the following ages gave credit to their statement, that all publishable material was selected from Kriza's legacy. Therefore the Kriza-chapter of the *Székelyföldi gyűjtés* was considered to be the second volume of the *Vadrózsák*, thus the matter of revealing and publishing of the whole legacy was not a daily issue any more. No one tried to discover what the Kriza-legacy consisted of, what was its fate, was there, anywhere a legacy at all to be found.

After almost seven decades of missing, in 1949 a fortunate occasion led to the discovery of the Kriza-legacy in the basement of the Hungarian Academy of Sciences, where it was deposited in the 1880s together with other archives of the Kisfaludy Society, and being forgotten about. The huge amount of unarranged manuscripts, covered by dust and mould, was arranged by Gergely Pál, the vice-director of the Academy's archive, and he was the one to select and group the manuscripts of the Kriza-legacy from all other papers. The appearance of the

legacy gave the idea to Gergely Pál to edit together with folklorist Kovács Ágnes the *Székely népköltési gyűjtemény* [*The Szekler Folk Poetry*] of Kriza János, compiled from the first volume of the *Vadrózsák*, the *Székelyföldi gyűjtés* and the newly discovered legacy. The compilation that appeared in 1956 – considering that the Hungarian Academy of Sciences was planning to publish the critical edition of the whole Kriza-legacy – was more of a popularizing edition, without any scientific apparatus. Unfortunately the critical edition has never been published, while regarding the legacy, the only thing that happened was that Kovács Ágnes listed and typologized the folk tales for the *Magyar Népmesekatalógus* [*Catalogue of Hungarian Folk Tales*], and also published in 1961 a selection of published and unpublished folk tales for the youth.

It was after another fifty years that the issue of the legacy was arisen. In 2011 Pozsony Ferenc, the president of the Kriza János Ethnographic Society came with the idea to publish the second volume of the *Vadrózsák*, raising the necessary funds as well. After this the divided legacy was revealed by listing the manuscripts and collecting all the Kriza-publications from early periodicals. During the editing of the volume we were able to discover the part of the Kriza-legacy which was the source of the Kriza-chapter from *Székelyföldi gyűjtés*, a part separated from the material held in the archive of the Library of the Hungarian Academy of Sciences, and left unknown in the Ethnology Archive of the Museum of Ethnography.

During the collection of the material, at a very early stage, it was obvious that one single volume will not be enough for publishing the whole Kriza-legacy, thus a compromise was made, including all folklore genres and ethnographic descriptions besides folk prose in the second volume of *Vadrózsák*, while the folk tales and legends were left for another (third) volume. This is how the second volume was born, including 69 ballads, 92 folk songs, 791 shoutings and 3655 proverbs and idioms, plus a rich collection of description and poetry regarding customs, feasts, beliefs, linguistic specificities and the Hungarian groups in Transylvania.

This collection of folkloristic texts and ethnographic descriptions marked by the name of Kriza János is meant to be a publication of sources. It was not made as a critical edition, but it publishes all the texts in their original form, including a huge study on the history of the volume, the process and the difficulties in the reconstruction of the collection.

Within the philologic apparatus the reader gets an insight of the sources, the principles and practical problems of the editing, the folkloristic-ethnographic relations of the data included, the folkloristic and philologic variants, and the relations between these.

The index of personal and geographic names helps the reader to make a good use of the volume, while the few pictures assure the discovery of the manuscripts published in the volume and the identification of the collectors based on their handwriting.